

Duel

Eduardo Halfon

Duel

Vertaald uit het Spaans
door Lisa Thunnissen

WERELDBIBLIOTHEEK · AMSTERDAM

De vertaler ontving voor deze vertaling een projectsubsidie
van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel *Signor Hoffman / Duelo*. Libros del Asteroide
S.L.U., Barcelona

© *Signor Hoffman* Eduardo Halfon, 2015

© *Duelo* Eduardo Halfon, 2017

© 2020 Nederlandse vertaling Lisa Thunnissen /

Uitgeverij Wereldbibliotheek

Alle rechten voorbehouden

Omslagontwerp Rouwhorst + Van Roon

Omslagbeeld © iStock / julichka

Foto auteur © Peter-Andreas Hassiepen

NUR 302

ISBN 978 90 284 2770 9

www.wereldbibliotheek.nl

*Voor jou, Leo,
die kwam in de vroege morgen
met een kolibrie*

En ik geef hun een onvergankelijke naam.

JESAJA 56:5

Signor Hoffman

Vanuit de trein keek je uit op het eindeloze blauw van de zee. Ik was nog steeds doodop, geradbraakt door de trans-Atlantische nachtvlucht naar Rome, maar door simpelweg naar de zee te kijken, die eindeloze, blauwe Middellandse Zee, vergat ik alles, vergat ik zelfs mezelf. Ik weet niet waarom. Ik houd niet van naar zee gaan, of van zwemmen in de golven, of van over het strand wandelen, en al helemaal niet van varen in een boot. Ik houd van de zee als beeld. Als idee. Als gedachte. Als parabel van iets geheimzinnigs wat tegelijkertijd overduidelijk is, van iets wat belooft ons te redden en bovendien dreigt ons te doden. Oftewel de zee als een naakte buurvrouw, blinkend in haar nachtelijk raam: vanuit de verte.

De oude trein tufte kalmpjes de hele mediterrane kust af, passeerde Napels, Salerno, steeds kleinere en armere plaatsen, tot hij eindelijk Calabrië binnenreed. Het zuidelijke uiteinde van het Italiaanse schiereiland. Een landelijke, bergachtige regio die nog altijd in de greep was van een van de machtigste maffiatakken in het land, de 'ndrangheta. De wagon was zo goed als leeg. Een oude vrouw bladerde door modetijdschriften. Een soldaat of politieagent zat achterin te slapen. Op de stoelen voor me zaten twee jongeren, een stelletje misschien, te flirten en te zoenen en luidkeels te discussiëren in het Italiaans. Zij ging wat meer rechtop in haar stoel zitten en keerde hem haar profiel toe en vroeg of

hij alsjeblieft naar haar neus wilde kijken (die kon ik van achteren niet zien; ik stelde me voor dat hij haviksachtig was en lang, bleek, mooi). Maar de jongen drukte er alleen zwijgend een kus op, en toen versmolten ze weer tot gegiechel en liefkozingen. Het duurde even voor ik doorhad dat ze diezelfde avond een groot feest hadden georganiseerd met al hun vrienden omdat het meisje had besloten zich eraan te laten opereren, hem de volgende dag te laten verkleinen. Een afscheidsfeest voor haar neus, verstond ik in het Italiaans. De kussen van de jongen, verstond ik in het Italiaans, waren afscheidskussen.

Ik stapte uit op het station van Paola, een klein toeristenstadje aan zee. Ik stond op het perron, knoopte mijn jas dicht in de winterse kou en probeerde te beslissen wat ik zou doen, welke kant ik op zou lopen, toen ik voelde dat iemand van achteren mijn arm vastpakte. Signor Halfon. Ik glimlachte ongerust naar hem, keek naar zijn blonde manen, zijn klittende baard, zijn krankzinnige blik, maar hij keek als een vriendelijke gek, een gek die net uit een circus is ontsnapt en niemand kan het iets schelen. Ik ben Fausto, zei hij. Benvenuto in Calabria, en hij stak zijn hand naar me uit. Hoe was uw reis? Zijn Spaans klonk correct, alleen wat te zangerig. Alles aan hem deed me denken aan een opera buffa-acteur. Hij was ongeveer van mijn leeftijd, dacht ik. Ik zei goed, maar het was een lange reis. Mooi, zei hij, en hij krabde aan zijn baard. Ik probeerde tevergeefs me zijn naam te herinneren, zijn gezicht te plaatsen. Ineens pakte hij zonder iets te vragen mijn koffer. Bene, zei hij. Andiamo, we moeten gaan, zei hij, het is al laat, en hij sleepte mijn kleine koffer achter zich aan, dirigeerde mij aan mijn elleboog naar voren alsof ik blind was. Mijn wagen staat hier op de estrada geparkeerd, zei hij.

We kunnen meteen door, signor Halfon, naar het concentratiekamp.

De wagen van Fausto was een oude, ooit rode Fiat die maar net voldeed aan de veiligheidsnormen. De kofferbak moest worden dichtgehouden met een touw. Mijn veiligheidsgordel was kapot. Er was geen achteruitkijkspiegel (die was er misschien ooit wel geweest, er hing nog een rubberen restje). De remmen gaven permanent een brandlucht af. Ik wist niet of de lampen defect waren of het hele elektronische circuit, maar telkens wanneer Fausto wilde afslaan moest hij richting aangeven door zijn linkerarm uit het raam te steken, een halverwege vastgelopen raam: het ging niet meer helemaal open, maar ook niet meer helemaal dicht. Af en toe maakte de motor een vreemd geluid, alsof hij verzoop, alsof hij elk moment het loodje kon leggen, maar Fausto gaf gewoon een flinke mep op het dashboard, en dan sloeg de motor weer aan. Al was het maar net.

Dat, zei Fausto terwijl hij naar een enorme kerk of kathedraal wees, is de San Francesco di Paola-kerk. Heel mooi, zei hij. Heel beroemd. Veel bedevaartgangers uit heel Calabrië. En mompelend sloeg hij een kruis. Ik vroeg of we eerst naar het hotel konden gaan zodat ik mijn spullen daar achter kon laten, me kon opfrissen en een beetje kon uitrusten. Dopo, dopo, antwoordde hij. Even later vertaalde hij zichzelf. Linea recta naar het concentratiekamp, zei hij, daar wacht de directeur op u. Ik meende te horen dat hij Herr Direktor zei, dat hij het zelfs met een licht Duits accent zei, en ik stond op het punt om tegen hem te schreeuwen dat je dat nooit tegen een Jood moet zeggen als je op weg bent naar een concentratiekamp.

Ik had zin in een sigaret. Ik vroeg Fausto of hij er eentje had, of hij rookte. Maar hij negeerde me, of misschien hoorde hij me niet.

In de San Francesco di Paola-kerk, zei hij toen we de stad uit reden, ligt nog een oude, niet-ontplofte bom. Ik wilde mijn raampje opendraaien om lucht te krijgen, de geur van stof, vaseline, goedkope eau de cologne weg te laten blazen; een raampje dat, hoe kon het ook anders, niet functioneerde. Die is in 1943 gevallen, zei hij, tijdens de luchtbombardementen van de geallieerden, maar nooit ontploft. Fausto gaf gas op een lange, rechte weg met olijfbomen erlangs. En die bom ligt daar nog steeds, intact, zei hij, ondertussen liet hij het gaspedaal los en stak zijn rechterhand uit. Zijn lange wijsvinger botste per ongeluk tegen het dak van de Fiat. Een echt miracolo, zei hij, alsof hij ergens anders was, of misschien was ik ergens anders, dacht ik aan andere bommen, dacht ik aan Hiroshima, droomde ik over Hiroshima, herinnerde ik me dat onlangs, tijdens een bezoek aan Hiroshima, een Japans meisje dat Aiko heette me had meegetroond naar de basisschool Fukuromachi, op minder dan een halve kilometer van het precieze punt waar op 6 augustus 1945 om kwart over acht 's morgens de atoombom viel. Aiko en ik stonden voor een zwarte muur die oprees aan de zijkant van een oude trap. Het leek een zwart schoolbord vol witte krabbelbels. Aiko, wier eigen grootvader de bom had overleefd (hij praatte er nooit over, en ook niet over de brandwonden van de straling op zijn rug), zei in het Engels dat zich op het moment van de inslag honderd zestig leraren en leerlingen in de school bevonden, net begonnen met de les, en allemaal waren ze op slag dood. Van de oorspronkelijke school, zei ze, was alleen de ruimte over waar we nu in stonden: het enige

deel van de school dat was gebouwd met gewapend beton. De eerste dagen na de inslag, zei Aiko, was de muur waar we nu voor stonden, zwart van de rook en het roet van de bom, spontaan een gemeenschapsmuur geworden waar sommige overlevenden uit de stad met stukjes wit schoolkrijt berichtjes voor hun familieleden op schreven. Voor als sommige familieleden de bom hadden overleefd, zei ze, en ze kwamen lezen. Aiko zweeg en liep een paar treden omhoog en ik bedacht dat ze in die kleren, een korte Schotse rok en losse witte sokken die waren afgezakt tot op haar enkels, kon doorgaan voor een middelbare scholiere, misschien een leerlinge van daar, van die school. Al zag ik plots haar hand onder haar rok verdwijnen en aan haar stevige, naakte dij krabben en wist ik weer dat ze sowieso geen scholiere was. Ik keek weer naar de zwarte muur. Ik staarde naar al die Japanse karakters voor me, al die witte woorden op die zwarte muur, al die krijtsporen van de overlevenden van Hiroshima, na zo vele jaren nog zo levend en tastbaar. We zwegen allebei, als om eerbied te tonen. Van buiten kwam het geluid van spelende kinderen. Honderden kleurige papieren kraanvogels hingen vlak bij een raam te wapperen in de wind. Ik wilde of kon de school niet uit tot Aiko me, in het Japans en in het Engels, alle witte verhaaltjes op die muur van zwarte rook had voor-gelezen.

Ferramonti di Tarsia, stond op een klein geel bord. Ex Campo di Concentramento. Fondazione. Museo Internazionale Della Memoria. En helemaal bovenaan, als een symbool of een logo voor alles wat op het bord stond, een sierlijke spiraal van prikkeldraad.

Een man met witte haren stond te roken bij de toegangs-

poort. Hij keek toe hoe ik uit de oude Fiat stapte en met Fausto op hem af kwam lopen. Hij leek tot het uiterste gedreven. Bijna boos of geïrriteerd door iets. Toen gooide hij zijn peuk keihard mijn kant op, bijna recht naar me toe. Herr Direktor, waarschijnlijk.

Fausto stelde ons aan elkaar voor. Zijn achternaam was Panebianco. Zo noemde iedereen hem, Panebianco. Zijn kleren leken een rouwkostuum: een zwarte jas en een wit overhemd met een zwarte stropdas. Hij droeg ook een zwarte pet, een typisch Siciliaanse, coppola genaamd. Ik zei aangenaam kennis te maken en stak mijn hand uit, maar Panebianco, die iets tegen Fausto zei wat ik niet verstond, leek de hand voor zijn neus niet te zien en praatte gewoon door. Ik wist niet wat ik moest doen. Mijn hand hing daar maar, tussen ons in, vergeten in de lucht. Opeens kwam er een meisje aangelopen met gemillimeterd zwart haar, grote zwarte ogen, zwarte laarzen, een zwarte panty en een zwarte jas. Vlak achter de directeur kwam ze tot stilstand. Zijn dochter misschien. Ook in de rouw, misschien. Panebianco hield eindelijk op met praten en keek naar beneden en gaf me de zachtste handdruk ooit. De directeur zegt dat u laat bent, zei Fausto alsof het mijn schuld was. Hij zegt ook dat de mensen er nu aan komen. Panebianco zei weer iets tegen Fausto wat ik niet verstond, en ik begon te vermoeden dat ze een dialect spraken. Ik wist wel iets over de verschillende dialecten die nog altijd in heel Calabrië werden gebruikt, tientallen dialecten, en sommige sprekers verstaan elkaar amper. De directeur zegt dat we nog wel een paar minuten kunnen wachten, zei Fausto tegen me, zodat u, signor Halfon, een kijkje kunt nemen in het concentratiekamp voor we beginnen. Ik zei ja, dank u wel, dat klonk goed, en Panebianco draaide zich

plompverloren om en verdween door de toegangsdeur, trekkebenend, bijna gehaast. Ik dacht dat die oude man gek was. Daarna dacht ik dat hij wilde dat ik achter hem aan naar binnen liep, en ik wilde het bijna doen toen zijn dochter plotseling haar hand uitstak en me een zilverkleurig pakje Marlboro voorhield. Haar nagels waren ook zwart gelakt. Op de rug van haar pols glansde een stukje tatoeage. Dank je, maar ik rook niet, zei ik, terwijl ik een sigaret aannam. Of ik rook niet veel, zei ik. Of ik rook alleen op reis, zei ik. Of ik rook alleen bij wijze van ceremonie, zei ik. Ze gaf me haar aansteker en sperde haar grote gothic ogen open alsof ze ergens van walgde, zuchtte een sluier van rook in mijn richting en fluisterde in perfect Spaans: Wat jij wilt.

Ze heette Marina. Ze was niet Panebianco's dochter, maar studente aan een postdoctorale opleiding geschiedenis aan de universiteit van Cozenza, en soms assisteerde ze Panebianco tijdens evenementen van de Fondazione. Ze zei, toen we nog op straat stonden te roken, dat Ferramonti di Tarsia het grootste was van de vijftien in 1940 door Mussolini gebouwde concentratiekampen. Ze zei, toen we onze sigaretten op de grond uittraptten, dat het geen vernietigingskamp was, of niet helemaal. Ze zei, toen we door de hoofdingang naar binnen liepen, dat Mussolini het daar had gebouwd, in de vallei van de Crati-rivier, omdat dat een moerassige, door malaria geplaagde regio was, en de Joodse gevangenen met malaria lieten ze gewoon creperen. Ze zei, toen ze me naar een van de barakken leidde, dat daar bijna vierduizend Joden gevangen hadden gezeten, de overgrote meerderheid niet uit Italië maar uit de rest van Europa. Ze zei, toen we op de drempel van de barak stonden en naar binnen keken, dat dit

een modelbarak was, net zo ingericht als de 92 oorspronkelijke barakken in het kamp die niet meer bestonden. Ik keek naar binnen in de cel, naar de witte muren en prachtige houten balken en een rij keurige britsen met netjes gevouwen lakens erop. Hoezo model? vroeg ik, en Marina zei, zonder me aan te kijken, bijna zonder haar mond te openen, dat de 92 oorspronkelijke barakken in de jaren zestig waren gesloopt om een nieuwe snelweg aan te leggen, dwars door Calabrië heen, en dat alles wat hier nu stond – alles – een reconstructie was.

Ik bleef als verlamd op de drempel staan, het begon me te dagen dat ik naar een replica stond te kijken; dat ze eerst hadden besloten het oorspronkelijke kamp te vernietigen en daarna hadden besloten om op diezelfde plek een kopie van dat oorspronkelijke kamp te bouwen; dat ze, kortom, een soort maquette of showmodel hadden gebouwd, of een pret-park met als thema menselijk lijden, en dat ikzelf, op dat moment, staand op de drempel van die nepbarak, meedeed aan die poppenkast. En ik weet niet of ik moe was van de reis, of het tijdsverschil, of de tabak, of omdat ik de hele dag niets had gegeten, of van het groeiende gevoel dat ik schuldig of medeplichtig was aan die farce, maar ik werd duizelig.

Ik voel me niet zo goed, zei ik tegen Marina, met een flauwe glimlach om haar niet aan het schrikken te maken. Ik moet even gaan zitten, misschien wat water drinken, zei ik gedecideerd, een poging om stoer te doen. Maar zij staarde me verward aan. Ik vroeg of ze een snoepje had of misschien een chocolaatje en ze leek alleen maar meer in de war te raken. Ik had het warm en koud tegelijk. Voelde mijn knieën knikken. Ik stond op het punt mijn bravoure overboord te gooien en me ter plekke te laten vallen, op die nepvloer van

dat nepkamp, in de deuropening van die klotebarak, en te gaan slapen of het als een kind op een huilen te zetten. Maar Marina pakte plots mijn arm stevig vast en duwde me naar een andere, kleine houten deur, een paar stappen van ons vandaan, en toen we de deur door liepen hoorde ik haar Italiaanse woorden naar iemand roepen die ik niet verstond maar die prachtig klonken, onontbeerlijk, zoals de serene, precieze orders van een oorlogsverpleegster.

Binnen was alles donker, fris, stil. Marina leidde me door het duister naar de enige bank, in het midden van de kleine kamer. Ik ging zitten. Zij bleef staan, vlak achter me. Algauw kwam Fausto eraan en hij gaf me een flesje ijskoud water. Hij bleef ook achter me staan. Geen van ons drieën zei iets. Ik was dankbaar, en dat wisten ze. Ik dronk langzaam, ademde diep in en begon me al beter te voelen, toen plots het hele vertrek oplichtte. Er waren drie enorme schermen schuin tegenover elkaar opgesteld – één aan de muur links van me, één aan de muur rechts van me, het derde voor me –, waarop nu gelijktijdig een korte zwart-witfilm werd geprojecteerd over de geschiedenis van het kamp en van de gevangenen uit Ferramonti di Tarsia. De voice-over was in het Italiaans. De achtergrondmuziek zou niet misstaan in een supermarkt. De beelden waren dezelfde beelden als altijd. De bank stond in het midden van de kleine kamer zodat de kijker zich omringd zou voelen door licht, zich kon laten overweldigen door sensatiebeluste beelden van dood en bittere ellende. Ik deed mijn ogen dicht. Ik probeerde er geen aandacht aan te schenken en me gewoon te ontspannen terwijl ik kleine slokjes nam uit het flesje water en diep inademde, en ik voelde iemands hand op mijn schouder, een stevige hand, alsof die-

gene me van achteren ondersteunde. Misschien was het Marina's hand. Misschien die van Fausto.

Panebianco zat al in een van de twee rode leunstoelen op het podium, een microfoon in zijn hand, en hij vertelde het publiek ik weet niet wat over het museum. Hij praatte gewoon door toen Marina me door de gang naar het podium duwde en tegen me fluisterde dat ik het podium op moest lopen en op de andere rode leunstoel moest gaan zitten. Ik voelde me beter, hoewel niet optimaal, en eenmaal op de leunstoel neergezegen glimlachte ik naar het publiek met iets tussen medelijden en pathos in.

De zaal zat vol. Achterin moesten mensen staan. Panebianco was lastig te verstaan, vanwege zijn accent, of het ritme van zijn Italiaans, of omdat hij wanneer hij praatte de microfoon tegen zijn lippen drukte, alsof hij hem kustte. Hij zei net iets tegen het Calabrische publiek over het belang van het geheugen toen Marina het podium weer op kwam lopen. Op een houten tafeltje zette ze een tweede flesje ijskoud water, voor mij, en ze legde een exemplaar van de Italiaanse vertaling van mijn boek neer, voor Panebianco.

Toen ze contact met me hadden opgenomen om me uit te nodigen, maanden geleden, wist ik niet eens dat er concentratiekampen in Italië waren geweest. Mijn evenement, zeiden ze door de telefoon, zou worden opgenomen in de evenementenagenda van die week, in het kader van de Herdenkingsdag voor de Holocaust die in Italië elk jaar op 27 januari wordt gehouden. Ze zeiden dat dan 27 januari 1945 werd herdacht, de dag waarop Auschwitz was bevrijd. Ze zeiden dat ze wilden dat ik over mijn boek kwam praten, over mijn Poolse grootvader, over zijn tijd in Auschwitz.

Verder zeiden ze niets. Ik nam de uitnodiging aan, kort samengevat: omdat ik te laf was om nee te zeggen.

Panebianco zat al vijftien of twintig minuten aan de microfoon te sabbelen. Nu zei hij iets over zijn inspanningen bij de Fondazione om de geschiedenis weer een plek te geven, het kamp te reconstrueren, alle jongens en meisjes van alle scholen in Calabrië daar te verwelkomen en te onderwijzen. Net een toespraak van een bureaucraat die stemmen wil winnen. Zonder op te houden met praten of de microfoon los te laten stopte hij ineens zijn andere hand in de binnenzak van zijn jas en gaf me een witte, nog dichtgeplakte envelop. Ik voelde dat er een stapeltje bankbiljetten in zat. Mijn reiskostenvergoeding, vermoedelijk, die Panebianco me daar midden op het podium overhandigde, voor de ogen van het publiek, alsof hij wilde dat het publiek getuige was van zijn attentie, alsof hij officieel bewijs wilde leveren voor zijn gulheid. Een stapeltje vieze bankbiljetten, stelde ik me voor. Bankbiljetten die, zo stelde ik me voor, Panebianco zelf bij de hoofdingang uit de kleine handjes had gegrist van de jongetjes en meisjes uit heel Calabrië die zijn nepconcentratiekamp binnengingen. Ik legde de envelop op het houten tafeltje, naast mijn boek, en sloeg een half flesje water achterover.

Panebianco stond eindelijk op. Hij zei nog harder dat hij een warm welkom wilde geven aan de eregast van die middag. Hij draaide zich om naar mij. Glimlachte naar me. Schrijver en professore, zei hij in het Italiaans. Guatemalteek, zei hij in het Italiaans, en nadat hij over het tafeltje gebogen haastig op het omslag van mijn boek had gezocht, riep hij overdreven enthousiast: Il signor Hoffman.

En hij gaf me de afgelikte microfoon.

Alles in mijn kamer in het Pensione Toscana was van hetzelfde wijnrode fluweel. Of in elk geval plucheachtig materiaal dat op wijnrood fluweel leek. De beddensprei. De stoel. De gordijnen. Het behang, van de vloer tot aan het plafond. Overall was hetzelfde wijnrode fluweel of nepfluweel gebruikt.

Ik lag te slapen op de fluwelen spreij, op mijn rug, poedelnaakt. Zodra ik was aangekomen had ik een lange, warme douche genomen en daarna had ik me op het bed laten vallen om even uit te rusten, maar ik was niet onder de lakens gekropen en had helemaal niets uitgepakt, niet van plan te gaan slapen. Maar ik werd overmand door moeheid. Of misschien door het zachte, warme fluweel. Onmiddellijk begon ik over mijn moeder te dromen. Ze zat op de bank in de kleine kamer naar de zwart-witfilm op de drie schermen te kijken. Maar op de drie schermen verschenen mijn zus, mijn broer en ik. Alle drie op een eigen scherm. Alle drie in zwart-wit en gevangen in ons eigen concentratiekamp. En alle drie moesten we, om te overleven, op ons scherm doen wat onze moeder zei dat we moesten doen, alsof mijn moeder de scenarioschrijfster en regisseuse was van onze drie films. Tegen mijn zus zei ze dat ze om te overleven modern ballet moest dansen, zoals ze als kind deed, en mijn zus begon te dansen op haar scherm. Tegen mijn broer zei ze dat hij om te overleven met zijn handen een gat moest graven in de aarde, een groot, diep gat, alleen met zijn handen, en mijn broer begon te wroeten in de aarde op zijn scherm. Tegen mij zei ze vanaf de bank dat ik om te overleven mijn baard moest afscheren, dat een Jood nooit zijn baard laat staan als zijn vader nog leeft, dat een baard dragen respectloos was tegenover mijn vader, tegenover haar, tegenover het Joodse volk. Verward, verdrietig, maar met mijn ogen